

From
the People of Japan

LHSI

Соціальні ініціативи
з охорони праці та здоров'я

МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО НАДАННЯ КОМПЛЕКСНИХ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПОСТТРАЖДАЛИМ
ВІД ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ
У ГРОМАДАХ

КИЇВ • 2024

Публікацію підготовлено МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» (LHSI) за підтримки Програми розвитку ООН (UNDP) в Україні в межах проєкту «Сприяння безпеці людей в Україні шляхом реагування на багатомірну кризу, спричинену війною» за фінансової підтримки Уряду Японії.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам і не обов'язково відображають погляди ПРООН та/або Уряду Японії.

Авторки: Ганна Шевченко, Ілона Єленева.

Публікація «Методологічні рекомендації щодо надання комплексних соціальних послуг постраждалим від вибухонебезпечних предметів у громадах» стане у нагоді фахівцям із соціальної роботи, працівникам центрів соціальних служб, інших підрозділів та закладів органів місцевого самоврядування, науковцям, представникам громадських організацій, надавачам послуг та усім, хто надає чи планує надавати соціальні послуги постраждалим від вибухонебезпечних предметів у громадах і сприяє створенню безпечного інклюзивного середовища для постраждалих від вибухонебезпечних предметів.

У публікації використані фотографії, зроблені Міжнародною громадською організацією «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» в межах проєкту «Живи без обмежень» у листопаді 2023 р. за участі фахівців із соціальної роботи у процесі надання послуги соціального супроводу сім'ям, які постраждали від ВВП у Донецькій області, фотографії, надані Державною реабілітаційною установою «Центр комплексної реабілітації для людей з інвалідністю «Поділля», зроблені у процесі надання реабілітаційних послуг постраждалим в межах проєкту «Живи без обмежень» у листопаді 2023 р. та фотографії з фотобанку Freepik.com.

Авторки висловлюють глибоку і щиру вдячність усім фахівцям, які вплинули на тривалий і багатосторонній процес підготовки цієї публікації: Наталії Лук'яновій, Оксані Вершининій, Наталії Сітніковій, фахівцям із соціальної роботи Донецької області та представникам Святогірської, Лиманської та Великоновосілківської громад Донецької області України.

При використанні матеріалів посилання на джерело обов'язкове.

Зміст

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
РЕЗЮМЕ	5
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІСТОРІЯ ТА РОЗВИТОК	9
1.1. Початок формування уваги міжнародної спільноти до проблем, пов'язаних з забрудненням територій вибухонебезпечними предметами	9
1.2. Оттавська конвенція як фундамент міжнародної співпраці з надання допомоги постраждалим від вибухонебезпечних предметів	9
1.3. Створення ООН Міжнародних стандартів протимінної діяльності та їхнє подальше вдосконалення	10
1.4. Розвиток концепції надання допомоги постраждалим у Конвенції про права людей з інвалідністю	10
1.5. Міжнародна допомога Україні у сфері протимінної діяльності	11
1.6. Оновлення Міжнародного стандарту протимінної діяльності IMAS 13.10 у 2023 році	11
1.7. Подальший розвиток міжнародного співробітництва з ООН та іншими організаціями з удосконалення й адаптації стандартів протимінної діяльності в Україні	13
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ (ВНП) В УКРАЇНІ	14
2.1. Законодавче підґрунтя надання комплексних соціальних послуг постраждалим від ВВП	14
2.2. Суб'єкти протимінної діяльності та їхня роль в організації допомоги постраждалим від ВВП	15
2.3. Співробітництво для організації та надання соціальних послуг	17
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВВП	18
3.1. Компоненти соціального супроводу	18
3.2. Принципи соціального супроводу	19
3.3. Основні заходи соціального супроводу	20
РОЗДІЛ 4. КОМПЛЕКСНІ СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВВП ЗГІДНО З ОСТАННЬОЮ РЕДАКЦІЄЮ IMAS 13.10	21
4.1. Комплексні соціальні послуги безпосередньо постраждалим від ВВП	21
4.2. Комплексні соціальні послуги опосередковано постраждалим від ВВП	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

Перелік скорочень

- БФ** благодійний фонд
- ВЗВ** вибухонебезпечні залишки війни
- ВНП** вибухонебезпечні предмети
- ГО** громадська організація
- МСЕК** медико-соціальна експертна комісія
- МСПМД** Міжнародні стандарти протимінної діяльності
- НУО** неурядова організація
- ООН** Організація Об'єднаних Націй
- ПРООН** Програма розвитку ООН
- СЖО** складні життєві обставини
- ЦПМД** Центр протимінної діяльності
- ГІСНД** Geneva International Centre for Humanitarian Demining
(Женевський міжнародний центр з гуманітарного розмінування)
- IMAS** International Mine Action Standards
- IMAS 13.10** Міжнародний стандарт протимінної діяльності IMAS 13.10 «Допомога постраждалим»

Резюме

Стислий опис

Ці методологічні рекомендації підготовані з урахуванням стандартів соціальної роботи згідно з українським законодавством та Міжнародним стандартом протимінної діяльності 13.10 «Допомога постраждалим» (далі – IMAS 13.10). При підготовці матеріалу були проаналізовані, зокрема, такі документи: IMAS 13.10, Закон України «Про соціальні послуги», Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Закон України «Про протимінну діяльність», Конвенція про заборону протипіхотних мін (КЗППМ), Конвенція про конкретні види звичайної зброї (КЗЗ), Конвенція про касетні боеприпаси (ККБ), Конвенція про

заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення, Конвенція про права людей з інвалідністю тощо. Рекомендації стосуються надання комплексних соціальних послуг дітям і дорослим, які є безпосередньо та/або опосередковано постраждалими від вибухонебезпечних предметів (ВНП) у громадах, що зазнали впливу війни. Основні принципи формування рекомендацій сфокусовані на індивідуальному підході до кожної особи, багатофакторному оцінюванні їхніх потреб, а також на забезпеченні конфіденційності та співпраці з сім'ями й громадами.

Що це за документ?

Документ містить засади практичного супроводу для українських громад, національних і міжнародних організацій щодо підтримки й допомоги постраждалим від ВНП на деокупованих територіях України та ознайомлює надавачів соціальних послуг із методологічними

рекомендаціями щодо допомоги постраждалим від ВНП.

Основна мета: Забезпечити ефективне надання послуг постраждалим від ВНП, зважаючи на основні принципи соціальної роботи згідно з українським законодавством та IMAS 13.10.

Чому він важливий?

Цей документ встановлює стандарти для надання постраждалим від ВНП комплексних соціальних послуг, забезпечуючи їхню доступність, якість та координацію; формує засади єдиного підходу до надання соціальних послуг, що полегшує доступ постраждалих людей до необхідної підтримки. Практичний

супровід базується на українських та міжнародних дослідженнях у галузі соціальних послуг. Він важливий як для покращення життя та реалізації права на повагу до гідності тих, хто постраждав від ВНП, так і для поліпшення загального соціального благополуччя в громадах.

Хто є цільовою аудиторією цих рекомендацій?

Соціальні працівники та фахівці з соціальної роботи. Ці рекомендації створені для спеціалістів, які працюють у сфері соціальних послуг, включаючи фахівців із соціальної роботи, соціальних працівників, психологів,

консультантів, медичних працівників тощо, які надають допомогу постраждалим.

Місцеві органи влади та адміністрація громад. Рекомендації можуть бути спрямовані

до муніципальних влад та органів, які відповідають за організацію та фінансування соціальних послуг для постраждалих.

Міжнародні та національні неприбуткові організації. Міжнародні та національні організації, які працюють у сфері гуманітарної допомоги та захисту прав людини, також

можуть бути цільовою аудиторією для підтримки впровадження цих рекомендацій у практику.

Постраждалі та їхні сім'ї. Важливо, щоб самі постраждалі та їхні сім'ї мали доступ до цих рекомендацій, могли використовувати їх для поглиблення знання своїх прав та окреслення очікувань щодо надання соціальних послуг.

Про що тут ідеться?

Цей документ:

- містить українські стандарти соціальної роботи та міжнародні рекомендації з реабілітації людей, які постраждали від ВНП;
- визначає основні параметри, за якими оцінюється якість соціальних послуг;
- надає рекомендації з психологічної та соціальної допомоги постраждалим для подолання психологічних травм і стресів;
- надає рекомендації щодо координації таких послуг.

Контекст проблеми визначається серйозними викликами, пов'язаними з забрудненням вибухонебезпечними предметами територій України у ході повномасштабного вторгнення РФ. Станом на вересень 2023 року забруднені ВНП території становлять понад 174 000 кв. км. Через це Україна стала найбільш забрудненою наземними мінами країною у світі, що вже призвело до значних втрат серед цивільного населення. Між початком повномасштабного вторгнення

у лютому 2022 року та липнем 2023 року ООН зафіксувала 298 цивільних, які загинули внаслідок дії вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ), та 632 поранених цивільних. Світовий банк оцінює, що розмінування України, вартість якого коливається від 2 до 8 доларів за квадратний метр, коштуватиме 374 млрд доларів протягом наступних 10 років¹. З огляду на безпрецедентний масштаб забруднених ВНП територій ніхто у світі не має готових розв'язків цієї проблеми. У 2018 році був прийнятий закон «Про протимінну діяльність в Україні» від 06.12.2018 року № 2642-VIII², який став важливим кроком у створенні правової основи протимінної діяльності в країні. Водночас у цьому законі не розкрито питання соціальної допомоги постраждалим від ВНП. Тому у рекомендаціях ми посилатимемося на інші закони України, які висвітлюють поняття «соціальний супровід» та «соціальна реабілітація» щодо постраждалих від бойових дій чи катастроф, а також щодо сімей чи людей, які опинились у складних життєвих обставинах (СЖО).

Глосарій

Безпосередньо постраждалі від вибухонебезпечних предметів (або прями постраждалі від ВНП) – люди, які зазнали травм, отримали поранення та вижили або загинули внаслідок інциденту, пов'язаного з ВНП.

Вибухонебезпечні предмети (ВНП) – боєприпаси, що охоплюють:

- міни;
- касетні боєприпаси;
- боєприпаси, що не вибухнули;
- залишені боєприпаси;
- міни-пастки;

- інші пристрої (визначені у Додатковому протоколі II до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію);
- саморобні вибухові пристрої та ін.³

Відшкодування постраждалим від вибухонебезпечних предметів – компенсаційні заходи, які можуть бути реалізовані щодо людей, які постраждали від ВНП, включаючи виплати, медичну допомогу та інші види підтримки.

Втрати – люди, які загинули від наслідків застосування ВНП.

¹ <https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/22/ukraine-is-now-most-mined-country-it-will-take-decades-make-safe/>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>

³ <https://www.gichd.org/publications-resources/publications/explosive-ordnance-guide-for-ukraine/>

Гуманітарне розмінування – комплекс заходів, спрямованих на зменшення масштабів соціального, економічного й екологічного впливу ВНП на життя та діяльність населення, які проводяться з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із ВНП, включаючи технічне й нетехнічне обстеження, складання мап, виявлення, знешкодження та/або знищення ВНП, маркування, підготовку документації після розмінування, надання інформації громадам щодо гуманітарного розмінування і передачу очищеної території під контроль цивільної влади.

Допомога постраждалим від вибухонебезпечних предметів – заходи, спрямовані на задоволення потреб постраждалих від ВНП, що охоплюють невідкладну та постійну медичну допомогу, реабілітацію, психологічну і психосоціальну підтримку, соціально-економічну інтеграцію.

Комплексні соціальні послуги – сукупність послуг, що надаються людям або групам людей з метою задоволення їхніх соціальних потреб і охоплюють різні види допомоги та підтримки, такі як житлова, медична, психологічна, правова, професійна реабілітація тощо. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII⁴ визначає комплексні соціальні послуги як такі, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо).

Люди, які вижили, – люди, які безпосередньо постраждали внаслідок нещасного випадку, пов'язаного з ВНП, і вижили.

Медико-соціальна експертна комісія (МСЕК) – спеціальний заклад у системі охорони здоров'я, що проводить медико-соціальну експертизу особам, які звертаються для встановлення групи інвалідності (I, II, III групи).

Опосередковано постраждалі від вибухонебезпечних предметів (або непрямі постраждалі від ВНП) – члени сімей безпосередньо постраждалих від ВНП, а також громади, території яких є забруднені ВНП, та мешканці таких громад.

Організація, яка представляє інтереси постраждалих від вибухонебезпечних

предметів, – організація, яка представляє та працює в інтересах людей, які вижили, інших людей з інвалідністю та опосередкованих постраждалих. Зазвичай до структури таких організацій входять люди, які вижили, та/або непрямі постраждалі.

Постраждалі від вибухонебезпечних предметів (постраждалі від ВНП) – загальний термін, що використовується для опису людей або груп людей, які постраждали від ВНП. Постраждалими вважаються поранені й загиблі люди, їхні сім'ї та громади, яким завдано шкоду від ВНП. Також цей термін вживається у міжнародних правових документах для позначення широких груп осіб, які постраждали від ВНП як безпосередньо, так і опосередковано. Надавачам соціальних послуг необхідно поважати вибір людей, які ідентифікують себе як «постраждалі» або як «ті, що вижили»; це справа їхніх особистих переваг або самоідентифікації.

Протимінна діяльність – комплекс заходів, спрямованих на захист національної безпеки, а також на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу ВНП на життєдіяльність населення.

Реабілітація постраждалих від вибухонебезпечних предметів – сукупність соціальних і медичних заходів, спрямованих на покращення фізичного, психічного, психологічного, фізіологічного та соціального стану осіб, які постраждали від ВНП, з метою їх повернення до повноцінного життя.

Складні життєві обставини (СЖО) – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно. Серед чинників, що можуть зумовити СЖО, – шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією.

Соціальний супровід – форма соціальної підтримки, що передбачає надання конкретній людині чи сім'ї комплексу соціальних послуг⁵.

Соціальні послуги – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

⁴ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81#w1_1

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0471-08#Text>

Вступ

Від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року проблема забруднення території вибухонебезпечними предметами стає особливо актуальною.

Надання комплексних соціальних послуг постраждалим від ВНП є невід'ємною частиною відновлення нормального життя в громадах, що зазнали впливу війни. Спираючись на світовий досвід і рекомендації ООН з питань розмінування та реінтеграції постраждалих, пропонується документ має на меті надати методичні рекомендації для громад України, щоб забезпечити ефективний підхід до вирішення цієї проблеми.

Зазначені рекомендації передбачають обговорення міжнародних норм і стандартів, їхню адаптацію до локального контексту та законодавчої бази України, а також навчання та менторство персоналу місцевих організацій щодо їх упровадження. Централізований підхід до методології сприятиме покращенню якості й ефективності надання послуг, забезпеченню звітності та прозорості діяльності організацій, а також її відповідності міжнародним стандартам.

ООН активно підтримує заходи з допомоги постраждалим від ВНП. Основні напрями цієї діяльності є такими:

Збір даних для розуміння масштабу

викликів: важливість точних та актуальних даних про постраждалих від ВНП для ефективного використання ресурсів. Зокрема, Всесвітня асамблея охорони здоров'я вживає заходів щодо моніторингу та збору інформації у цій сфері.

Надання медичної допомоги: ООН розглядає як невід'ємну частину допомоги надання екстреної медичної допомоги та тривалого медичного супроводу постраждалих від ВНП.

Реабілітація: забезпечення постраждалих протезно-ортопедичними виробами та іншими допоміжними засобами реабілітації, фізіотерапією, включно з навчанням користування цими засобами, ерготерапією, логопедією.

Психологічна підтримка та соціальна

реінтеграція: надання психологічної допомоги та сприяння соціальній адаптації постраждалих від ВНП.

Економічна реінтеграція: підтримка економічної адаптації та залучення постраждалих від ВНП до економічного життя своїх громад.

Розробка й упровадження відповідного

законодавства та політик: ООН акцентує увагу на важливості розробки та впровадження законів і політик, які забезпечують захист і надають підтримку постраждалим від ВНП.

Розділ 1.

Міжнародні стандарти протимінної діяльності: історія та розвиток

1.1. Початок формування уваги міжнародної спільноти до проблем, пов'язаних з забрудненням територій вибухонебезпечними предметами

У 1996 році мінні загрози, що виникли внаслідок тривалих військових конфліктів у різних регіонах світу, змусили міжнародну спільноту приділити більше уваги проблемі забруднення територій вибухонебезпечними предметами. Данія стала однією з перших країн, які відреагували на цей виклик, започаткувавши програму з гуманітарного розмінування. Цей крок було спрямовано як на розробку ефективних методологій і підходів до розмінування небезпечних територій, так і на підготовку фахівців у цій сфері.

Цей період можна вважати початком становлення стандартизації, що пізніше привело до прийняття важливих міжнародних конвенцій і стандартів у цій сфері. Успішна реалізація данської програми з розмінування показала іншим країнам і міжнародним організаціям важливість спільної праці для запобігання загрозам, що становлять ВНП, та захисту цивільного населення від їхніх негативних наслідків.

1.2. Оттавська конвенція як фундамент міжнародної співпраці з надання допомоги постраждалим від вибухонебезпечних предметів

Оттавська конвенція, прийнята у 1997 році, офіційно відома як Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення. Ця Конвенція продовжила напрям міжнародних зусиль із боротьби з загрозою, що становлять ВНП, та заклала фундамент для міжнародної

співпраці з надання допомоги постраждалим, що має на меті полегшити їхні страждання та сприяти їхньому повному включенню у суспільство. У рамках Конвенції постраждалим визначається особа, сім'я або спільнота, які постраждали від ВНП. Україна ратифікувала Оттавську конвенцію у 2005 р.

1.3. Створення ООН Міжнародних стандартів протимінної діяльності та їхнє подальше вдосконалення

ООН та її партнерські міжнародні організації розробили міжнародні стандарти протимінної діяльності (МСПМД) з метою покращення її безпеки, ефективності та результативності. Вони створені для забезпечення стандартизованого підходу до проведення заходів протимінної діяльності, зокрема обстеження, звільнення територій, інформування про ризики ВВП та допомогу постраждалим.

Протягом 2000–2005 років відбувалось активне впровадження та уточнення МСПМД, оскільки у світі зростала усвідомленість загрози ВВП, особливо у постконфліктних регіонах. Ось декілька ключових моментів цього періоду:

1. Уточнення та оптимізація стандартів:
 - у цей період проведено ревізію та уточнення чинних МСПМД, щоб вони відповідали новим відкриттям, технологіям та методам розмінування.
2. Розширення стандартів:
 - з отриманням нових знань і досвіду МСПМД було розширено новими стандартами та керівництвами, які охоплювали більше аспектів розмінування.

3. Навчання та сертифікація:
 - розроблені програми навчання та сертифікації для персоналу розмінування, що допомогло покращити якість і безпеку розмінування на місцевому та глобальному рівнях.
4. Упровадження на національному рівні:
 - багато країн почали адаптувати МСПМД до своїх національних стандартів та програм розмінування. Це сприяло створенню спільних методологій і підходів, що полегшило міжнародне співробітництво та координацію.
5. Технологічні інновації:
 - у цей період впроваджено нові технології та методи розмінування, що допомогло підвищити ефективність і безпеку процесу розмінування.
6. Міжнародне співробітництво:
 - міжнародна спільнота активно співпрацювала для підтримки країн, які стикаються з проблемами загрози, що становлять ВВП, зокрема через обмін знаннями, технічну підтримку та фінансування.

1.4. Розвиток концепції надання допомоги постраждалим у Конвенції про права людей з інвалідністю

У 2006 році Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права людей з інвалідністю, яка є важливим документом у сфері прав людини. Ця Конвенція має на меті запобігання дискримінації людей з інвалідністю в усіх сферах життя, сприяння їх повній інтеграції у суспільство в економічному, соціальному, фізичному та інших контекстах, а також містить концепцію надання допомоги постраждалим⁶. Ось декілька ключових прав людей з інвалідністю, які характерні для цієї Конвенції та можна розповсюдити на надання допомоги постраждалим:

1. Право на доступність та рівні можливості:
 - Конвенція закликає забезпечити повний і рівний доступ до фізичного середовища, транспорту, інформаційних технологій та засобів комунікації, а також до інших допоміжних засобів і послуг нарівні з іншими членами громади.
2. Право на самостійний спосіб життя й залучення до місцевої спільноти:
 - Конвенція підкреслює важливість надання послуг, які підтримують незалежність, включаючи надання допомоги в повсякденному житті та включення в політичне, суспільне, культурне життя.

⁶ Стаття 25, 26, 28. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

3. Право на особисту мобільність:

- Конвенція визнає важливість особистої мобільності, яка допоможе особам з інвалідністю жити незалежно та включитись у місцеве співтовариство.

4. Право на освіту та професійну підготовку:

- Конвенція закликає забезпечити інклюзивну освіту та професійну підготовку, щоб усунути дискримінацію та сприяти повному включенню людей з інвалідністю в освітній процес.

5. Право на здоров'я та реабілітацію:

- Конвенція підкреслює важливість охорони здоров'я та надання реабілітаційних послуг для підтримки здоров'я та добробуту.

6. Право на роботу та зайнятість:

- Конвенція сприяє реалізації права людини з інвалідністю на роботу на рівних умовах з іншими, включаючи право на доступ до продуктивної та добре оплачуваної роботи, захист від дискримінації і доступ до підтримки задля пошуку роботи.

1.5. Міжнародна допомога Україні у сфері протимінної діяльності

У 2014 року Україна стикнулася з проблемою гуманітарного розмінування на східних територіях. У 2016 році Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) був започаткований проєкт «Розвиток потенціалу України з протимінної діяльності», партнерами якого стали законодавчі та виконавчі державні організації України та основні міжнародні організації, які займаються протимінною діяльністю⁷. Мета цього проєкту – допомога Уряду України у розмінуванні територій на сході країни від ВЗВ, а також надання консультацій з гендерних питань у протимінній діяльності. Цей комплекс питань став основою програми «Гендер і встановлення пріоритетів

у сфері протимінної діяльності» (GMAP) Женевського міжнародного центру з гуманітарного розмінування (GICHD).

Міжнародна спільнота надає всіляку допомогу Україні, у тому числі з питань протимінної діяльності, з самого початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Так, GICHD, який працює над зменшенням ризику для громад, зумовленого ВВП, розробив у 2022 році перше видання посібнику «Вибухові боеприпаси. Посібник для України». Цей посібник призначений для використання гуманітарними організаціями, залученими до протимінної діяльності на території України⁸.

1.6. Оновлення Міжнародного стандарту протимінної діяльності IMAS 13.10 у 2023 році

У зв'язку з новими викликами в галузі світової безпеки стандарти ООН з питань протимінної діяльності продовжують осучаснюватися. Так, 17 січня 2023 року був оновлений Міжнародний стандарт протимінної діяльності IMAS 13.10 «Допомога постраждалим». У новій редакції розрізняються поняття «конкретні зусилля», які є зусиллями, вжитими сектором протимінної діяльності для сприяння полегшенню доступу до послуг постраждалим від ВВП, і «ширші зусилля», які здійснюються іншими секторами, ніж сектор протимінної діяльності, включно з наданням

послуг постраждалим від ВВП, збиранням даних, координацією, формуванням законодавчої та нормативно-правової бази, розробленням політики. Терміни та визначення у третьому розділі стандарту були переглянуті та введені нові дефініції. До модифікованих визначень належать «допомога постраждалим», «постраждалий», «безпосередньо постраждалий», «той, хто вижив», «опосередковано постраждалий». Також з'явився новий додаток для уточнення використання термінів «той, хто вижив» і «постраждалий».

⁷ <https://salw.osce.org/Projects/ViewPage/3200349-building-ukrainian-humanitarian-mine-action-capacity>

⁸ <https://www.gichd.org/publications-resources/publications/explosive-ordnance-guide-for-ukraine/>

Елементи допомоги постраждалим згідно з IMAS 13.10⁹

I. Збір даних: розуміння наявних проблем

Збір, аналіз даних та обмін ними для розуміння, звітування та поширення інформації шляхом збирання:

- 1) даних про постраждалих від ВВП з розбивкою за статтю, віком і типом функціональних обмежень, які отримують із застосуванням різних інструментів, перевірених у гуманітарних контекстах (серед іншого – Короткого опитувальника Вашингтонської групи та Модуля опитування Вашингтонської групи/ЮНІСЕФ¹⁰ щодо функціонування дитини, доповнених запитаннями, спрямованими на ідентифікацію людей, які постраждали від ВВП, серед ширшої групи людей з інвалідністю);
- 2) даних про наявні послуги для підтримки системи перенаправлення (складання маршрутів).

II. Невідкладна і безперервна медична допомога

Невідкладна та безперервна медична допомога є частиною сектору охорони здоров'я та охоплює першу допомогу, екстрену евакуацію та медичну допомогу, включаючи хірургію, переливання крові, знеболювання та інші медичні послуги.

III. Реабілітація

Реабілітація все більше стає складовою сектору охорони здоров'я й охоплює: встановлення, постачання та технічне обслуговування протезів і ортопедичних засобів, а також крісел колісних; фізичну терапію, включаючи навчання користування допоміжними засобами реабілітації, такими як протезно-ортопедичні вироби, засоби допомоги при ходьбі та крісла колісні; ерготерапію і логопедію.

IV. Психологічний та психосоціальний супровід

Психологічний та психосоціальний супровід є частиною сектору психічного здоров'я та психосоціального сектору і включає:

- психологічний супровід: консультації спеціалістів – психолога та психіатра;
- психосоціальну підтримку: культурні, спортивні заходи та дозвілля, основною метою яких є покращення психологічного благополуччя;
- підтримку «рівний – рівному»: надання соціальної та емоційної підтримки людьми, які стикаються з подібними ситуаціями та проблемами, шляхом індивідуальних візитів або у складі груп соціальної підтримки.

V. Соціально-економічна інклюзія

Соціально-економічна інклюзія охоплює питання соціальної інтеграції, інклюзивної освіти та економічної інтеграції.

Основні компоненти:

1. Персоналізована соціальна підтримка.
2. Підтримка здорових стосунків і сімейного життя, забезпечення позитивних стосунків між людьми шляхом зміни негативного ставлення сім'ї та громади. Соціальна інтеграція також спрямована на попередження насильства щодо постраждалих та інших людей з інвалідністю і протидію йому.
3. Культурно-спортивна діяльність, освіта та дозвілля. Інклюзивна освіта є процесом, що ефективно відповідає індивідуальним потребам усіх учнів з інвалідністю, включаючи постраждалих хлопчиків та дівчаток, з фокусом на тих, хто перебуває у вразливому становищі.
4. Економічна інтеграція охоплює заходи, які покращують економічний статус постраждалих завдяки професійному навчанню, розширенню можливостей працевлаштування, забезпеченню доступу до мікrokредитів, диверсифікації джерел доходу на ринку праці та розвитку економічної інфраструктури громади.

VI. Законодавство і політика

Ідеться про інтеграцію заходів реагування на потреби постраждалих у розробці законодавчих ініціатив і політичних концепцій, щоб згідно з міжнародними стандартами прав людини гарантувати постраждалій особі її права та забезпечити участь у житті суспільства нарівні з іншими людьми, включаючи охорону здоров'я, освіту, працю, соціальний захист та інклюзію людей з інвалідністю.

⁹ https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/uploads/imas/Standards/English/IMAS_13.10_Ed.1_Am.1.pdf

¹⁰ <https://www.washingtongroup-disability.com/question-sets/wg-short-set-on-functioning-wg-ss/>

1.7. Подальший розвиток міжнародного співробітництва з ООН та іншими організаціями з удосконалення й адаптації стандартів протимінної діяльності в Україні

У 2023 році проведено моніторинг касетних боеприпасів з метою перевірки дотримання статусу Конвенції 2008 року щодо заборони касетних боеприпасів. Незважаючи на успіхи (держави-учасниці у кількості 112 країн колективно знищили 99% запасів касетних боеприпасів, починаючи з 2008 року), зазначимо: якщо у 2021 році не було зафіксовано жодного нового випадку постраждалих від застосування касетних боеприпасів, то з початку повномасштабної війни в Україні Росія інтенсивно використовує цю зброю. На жаль, світова статистика

невтішна: цивільні склали 95% всіх потерпілих, з яких 71% – діти¹¹.

Міжнародне співробітництво з ООН та іншими організаціями спрямоване на вдосконалення стандартів, їх адаптацію до регіональних особливостей та впровадження новітніх технологій.

Отже, розвиток міжнародних стандартів протимінної діяльності відображає глобальні зусилля щодо забезпечення безпеки й підтримки постраждалих від ВВП.

¹¹ <http://www.the-monitor.org/en-gb/reports/2023/cluster-munition-monitor-2023/major-findings.aspx>

Розділ 2.

Соціальна допомога постраждалим від ВВП в Україні

Україна крок за кроком розбудовує систему соціальної підтримки і захисту своїх громадян з огляду на нові виклики, пов'язані з війною, та нові соціальні

потреби. Допомога людям з різними типами порушень і постраждалим від ВВП в Україні є важливою частиною соціального законодавства країни.

2.1. Законодавче підґрунтя надання комплексних соціальних послуг постраждалим від ВВП

Надання допомоги постраждалим особам та здійснення заходів щодо їх реабілітації є важливою складовою протимінної діяльності в Україні. Так, відповідно до Закону України «Про протимінну діяльність в Україні»¹², складовими допомоги постраждалим є надання медичної, психологічної, професійної та соціальної допомоги з метою зменшення наслідків ушкоджень, спричинених вибухонебезпечними предметами. Передбачається, що, окрім виплат та компенсації за заподіяну шкоду та щорічної допомоги на оздоровлення, постраждалі мають право на отримання безоплатної психологічної, медико-психологічної реабілітації у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до таких центрів і назад та вартості проживання протягом проходження реабілітації.

Окрім цього, Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. № 3551-XII¹³ передбачено надання спеціального статусу

«особа з інвалідністю внаслідок війни» людям, які отримали інвалідність внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боеприпасів і військового озброєння. Такий статус передбачає додаткові пільги для забезпечення їхнього соціального захисту.

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 р. № 875-XII¹⁴ визначає правові, організаційні та економічні засади забезпечення соціальної захищеності людей з інвалідністю. Основні положення цього закону спрямовані на створення умов для повноцінного та гідного життя людей з інвалідністю, забезпечення їхніх прав і свобод, а також соціальної інтеграції у суспільство. Декілька ключових аспектів, на яких сфокусовано цей закон:

1. Створення умов для доступу: закон вказує на необхідність створення транспортного, інформаційного та іншого доступу для людей з інвалідністю.

¹² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>

¹³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

- 2. Соціальний захист:** закон передбачає систему соціальних гарантій, включаючи пенсійне забезпечення, соціальну допомогу та професійну реабілітацію.
- 3. Медичне забезпечення та реабілітація:** закон визначає основи медичного забезпечення, реабілітації та санаторно-курортного лікування людей з інвалідністю.
- 4. Освіта та працевлаштування:** закон містить положення про право людей з інвалідністю на освіту та професійну підготовку, а також сприяння їхньому працевлаштуванню та професійній адаптації.
- 2. Організація надання соціальних послуг:** закон регламентує порядок створення, реорганізації і ліквідації закладів, установ та організацій, які надають соціальні послуги.
- 3. Фінансування соціальних послуг:** закон визначає джерела фінансування соціальних послуг, порядок їх фінансування та контролю за цільовим використанням бюджетних коштів.
- 4. Контроль та нагляд за наданням соціальних послуг:** встановлюється система контролю за якістю надання соціальних послуг та ефективністю використання бюджетних та інших коштів.
- 5. Права та обов'язки суб'єктів соціального обслуговування:** закон визначає права та обов'язки людей, які надають та отримують соціальні послуги.

Цей закон спрямований на створення в Україні інклюзивного суспільства, де кожна особа, незалежно від стану здоров'я, має можливість повноцінно жити та реалізовувати свій потенціал.

Для забезпечення ефективного надання соціальних послуг населенню, зокрема соціально незахищеним категоріям громадян, з метою підвищення їхнього життєвого рівня та соціальної захищеності діє Закон України «Про соціальні послуги»¹⁵. Цей закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику СЖО, подолання або мінімізацію їхніх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у СЖО.

Декілька основних пунктів, які врегульовуються цим законом:

- 1. Визначення соціальних послуг:** закон визначає, що таке соціальні послуги, їх види та категорії громадян, яким надаються ці послуги.

Наступним важливим кроком у розвитку системи соціального захисту людей з інвалідністю став прийнятий у 2005 році Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (від 06.10.2005 р. № 2961-IV)¹⁶, спрямований на встановлення правил і процедур, які допомагають особам з інвалідністю повернутися до активного життя в суспільстві, а також на підтримку їх інтеграції у соціальне середовище, що охоплює доступ до громадських закладів, транспорту, інформації тощо.

У 2018 році затверджено Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами» (від 17.12.2018 р. № 1901)¹⁷. Це стало важливим кроком для подальшого визначення стандартів соціальної реабілітації людей з конкретними видами розладів.

2.2. Суб'єкти протимінної діяльності та їхня роль в організації допомоги постраждалим від ВВП

Збройний конфлікт з 2014 року на сході України став передумовою для прийняття у 2018 році Закону України «Про протимінну діяльність в Україні»¹⁸. Законом визначено правові та організаційні засади цієї діяльності, зокрема передбачено проведення заходів

операторами протимінної діяльності. Операторами можуть бути уповноважені підрозділи центральних органів виконавчої влади, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, у тому числі міжнародні й іноземні.

¹⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n482>

¹⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

¹⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text>

¹⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>

Цей закон також визначає основні складові протимінної діяльності, а саме:

- навчання з попередження ризиків та інформування населення, пов'язане з ВВП;
- гуманітарне розмінування (введене нове поняття);
- знищення надлишкових боєприпасів;
- надання допомоги постраждалим від ВВП, та здійснення заходів з реабілітації.

Наразі кожен з органів центральної виконавчої влади, які опікуються питаннями протимінної діяльності, має відповідні органи або бюджетні установи, а саме:

- центр протимінної діяльності (ЦПМД) – бюджетна установа, яка належить до сфери управління Міністерства оборони України;
- центр гуманітарного розмінування – бюджетна установа, яка належить до сфери управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- центр соціально-гуманітарного реагування – консультативно-дорадчий орган при Міністерстві з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Кабінетом Міністрів України створено Національний орган з питань протимінної діяльності у 2023 році. Спільним наказом трьох

міністерств від 09.01.2023 р. № 9/3/5 визначено порядок координації діяльності центру протимінної діяльності, центру гуманітарного розмінування та центру соціально-гуманітарного реагування секретаріатом Національного органу з питань протимінної діяльності¹⁹.

▼ Національні та міжнародні оператори протимінної діяльності

Якість розмінування гарантує постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку ведення обліку операторів протимінної діяльності» (від 03.11.2021 р. № 1150)²⁰.

Гуманітарне розмінування в Україні наразі виконують 10 організацій-операторів, їхню кількість планується збільшити. До виконання заходів протимінної діяльності залучені як міжнародні НУО з розмінування (The Halo Trust, Данська рада у справах біженців (DRC), Швейцарський фонд протимінної діяльності FSD Ukraine), так і національні неурядові оператори («Демінінг Солюшнс», «ГК груп», Центр гуманітарного розмінування Дочірнього підприємства Державної компанії «Укрспецекспорт» – Державного підприємства «Укроборонсервіс», Асоціація саперів України). Ці організації, окрім розмінування території, також опікуються питаннями допомоги постраждалим.

¹⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-23#Text>

²⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2021-%D0%BF#Text>

▼ Функціонування в Україні глобальної системи управління інформацією у сфері протимінної діяльності

Відповідно до IMAS 13.10, збір даних для розуміння масштабу проблеми в національному і міжнародному контекстах є важливим для оцінювання потреб надання послуг постраждалим від ВНП.

У 2022 році в Україні було розроблено спеціальну систему збору даних, під'єднану до глобальної системи управління інформацією у сфері протимінної діяльності IMSMA CORE. Мета цієї системи – збір і систематизація актуальних даних щодо забруднених територій і найбільш поширених ВНП, що допомагає в коригуванні просвітницької роботи з людьми щодо ризиків, пов'язаних з ВНП.

2.3. Співробітництво для організації та надання соціальних послуг

Міжнародний стандарт протимінної діяльності IMAS 13.10 «Допомога постраждалим» підкреслює важливість застосування інтегрованого підходу, що передбачає:

- залучення до допомоги секторів, які не є суб'єктами протимінної діяльності та можуть надавати допомогу постраждалим від ВНП;
- співпрацю між суб'єктами протимінної діяльності, обмін інформацією з конкретних питань, що стосуються постраждалих. Ця співпраця мобілізує багатовекторну взаємодію для задоволення потреб постраждалих людей та громад.

Співпраця з організаціями, які надають соціальні послуги у громадах, сприяє покращенню ситуації у цілому. Державні та недержавні надавачі соціальних послуг можуть співпрацювати з центрами протимінної діяльності декількома способами. Перш за все, це **обмін інформацією** про поточну ситуацію на територіях, які забруднені вибухонебезпечними предметами, щоб організації мали можливість адекватно реагувати на потреби населення. Центри протимінної діяльності також можуть надавати послуги щодо **спеціалізованого навчання та консультування** працівникам організацій соціальних служб з питань безпеки у громадах із забрудненням ВНП.

Благодійні фонди (БФ), громадські організації (ГО), інші надавачі соціальних послуг можуть постачати логістичні, матеріальні або фінансові **ресурси** для підтримки діяльності центрів протимінної діяльності в Україні.

Організації, які надають соціальну допомогу, у т. ч. центри соціальних послуг та НУО, можуть служити мостом між відомчими центрами розмінування та громадами, оскільки часто працюють безпосередньо в місцевих громадах.

Зазначені організації надають **психологічну допомогу** цивільним або військовослужбовцям (у т. ч. професіональним саперам), які постраждали від ВНП, та сприяють їхній **соціальній адаптації та інтеграції**.

Надавачі соціальних послуг та центри протимінної діяльності проводять або долучаються до проведення **досліджень** у сфері протимінної діяльності

Центри гуманітарного розмінування та інші партнери, які опікуються питаннями соціальної допомоги, можуть спрямовувати свої зусилля на **ініціювання пропозицій** на рівні законодавства для підтримки протимінних заходів та соціальної допомоги постраждалим від ВНП.

Також у випадку **реалізації спільних проєктів**, наприклад із навчання населення для запобігання нещасним випадкам, пов'язаним з ВНП, реабілітації постраждалих від ВНП, центри протимінної діяльності можуть надавати технічну підтримку й експертизу, забезпечувати координацію між військовими, гуманітарними та цивільними структурами України. Загалом, ключем до успіху є тісна співпраця та координація між організаціями, а також підтримка ініціатив, спрямованих на зменшення ризиків, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними залишками війни.

Розділ 3.

Соціальний супровід постраждалих від ВНП

Соціальний супровід постраждалих від ВНП – це комплексний процес підтримки людей, які постраждали внаслідок контакту з мінами або іншими вибуховими пристроями. Соціальний супровід відіграє важливу роль у підтримці постраждалих та їхніх сімей у процесі відновлення й адаптації до нових життєвих обставин після інцидентів з ВНП.

Соціальний супровід постраждалих від ВНП є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній людині чи сім'ї комплексу соціальних послуг з метою поліпшення їх соціального становища та адаптації в суспільстві.

3.1. Компоненти соціального супроводу

В основу соціального супроводу закладаються такі компоненти:

1. Соціальна діагностика:
 - вивчення і аналіз конкретної життєвої ситуації особи, постраждалої від ВНП, її потреб та можливостей.
2. Планування:
 - розробка індивідуального плану соціального супроводу з визначенням цілей, завдань та конкретних заходів.
3. Соціальна підтримка:
 - надання інформаційної, консультативної, правової та психологічної допомоги.
4. Соціально-економічна реабілітація:
 - допомога у відновленні або поліпшенні життєвих умов, включаючи забезпечення житлом, працевлаштування, отримання освіти тощо.
5. Розвиток соціальних навичок:
 - проведення тренінгів і курсів з метою розвитку соціальних навичок, які необхідні для адаптації у суспільстві.
6. Психосоціальна реабілітація:
 - розвиток психологічної стійкості, подолання травм, відновлення самооцінки та самовідчуття.
7. Соціальна превенція:
 - розробка та реалізація програм з метою запобігання виникненню або поглибленню соціальних проблем.
8. Соціальна адвокація:
 - представництво інтересів постраждалих від ВНП в різних соціальних та державних структурах, захист їхніх прав і законних інтересів.
9. Моніторинг і оцінка:
 - систематичний моніторинг і оцінка ефективності наданих послуг, коригування плану соціального супроводу (за потреби).
10. Робота з соціальним оточенням постраждалої особи:
 - взаємодія з сім'єю, групами підтримки, ГО та державними організаціями з метою створення сприятливих умов для соціальної адаптації та реінтеграції особи, постраждалої від ВНП.

3.2. Принципи соціального супроводу

Для надання комплексних соціальних послуг постраждалим від ВВП необхідно розробити комплекс заходів, які спрямовані на максимальне полегшення наслідків травм і пом'якшення умов, пов'язаних із такими неприємними подіями, та сприяють відновленню соціального функціонування людини. Принципи соціального супроводу служать основою для взаємодії спеціалістів з клієнтами та організації процесу надання соціальних послуг. Основні принципи, що мають бути реалізовані в практиці соціального супроводу постраждалих від ВВП чи їхніх сімей, є такими:

1. Принцип гуманізму та толерантності:
 - повага до особистості клієнта, його прав і гідності незалежно від соціального статусу, національності, віросповідання, гендерної належності тощо.
2. Принцип конфіденційності:
 - збереження конфіденційності інформації, отриманої від клієнта, та використання її тільки в інтересах клієнта.
3. Принцип індивідуального та диференційованого підходу:
 - розробка індивідуального плану соціального супроводу з урахуванням особливостей та потреб кожної людини або кожної сім'ї.
4. Принцип добровільності:
 - участь у програмі соціального супроводу має бути добровільною, клієнти мають право відмовитися від послуг.
5. Принцип професійної компетентності:
 - підтримка високого рівня професійних знань і навичок, неперервне навчання та професійний розвиток надавачів соціальних послуг.
6. Принцип відповідальності:
 - відповідальність за якість наданих послуг, дотримання професійних та етичних стандартів.
7. Принцип багаторівневого підходу:
 - урахування всіх аспектів життя клієнта (особистісні, соціальні, матеріальні тощо) при розробці стратегії соціального супроводу.

8. Принцип партнерства:

- співпраця з клієнтом, його родиною, спільнотою та іншими зацікавленими сторонами для досягнення кращих результатів.

9. Принцип самодопомоги і самоврядування:

- стимулювання і підтримка клієнта в розвитку навичок самодопомоги

та самоврядування для поліпшення його самостійності та соціального функціонування.

10. Принцип неперервності:

- забезпечення неперервності процесу соціального супроводу від початкової оцінки до завершення допомоги.

3.3. Основні заходи соціального супроводу

1. Первинне обстеження та оцінка ситуації:

- відвідування людей за місцем проживання;
- оцінка потреб сім'ї чи постраждалої особи.

2. Планування допомоги:

- складання індивідуального плану соціального супроводу;
- визначення реабілітаційних маршрутів;
- аналіз та коригування плану соціального супроводу.

3. Юридична та адміністративна допомога:

- допомога в оформленні документів для отримання статусів «особа з інвалідністю внаслідок війни» або «постраждалий внаслідок дії вибухонебезпечних предметів»;
- допомога в отриманні послуг з реабілітації згідно з індивідуальним планом.

4. Консультаційна та інформаційна допомога:

- консультування для залучення допомоги НУО, БФ, волонтерів, міжнародної технічної допомоги;
- інформування щодо питань соціальної допомоги, надання інформаційно-освітніх матеріалів.

5. Психологічна підтримка:

- проведення бесід з отримувачами соціальних послуг, їхніми сім'ями та оточенням;
- організація психотерапевтичних груп, психологічна корекція.

6. Освітні та інтеграційні ініціативи:

- організація сімейних групових нарад, мережових зустрічей;
- залучення постраждалих до участі у тренінгах, семінарах, лекціях.

7. Подальший соціальний супровід:

- підготовка постраждалих до повернення до нормального життя, підвищення їх самостійності;
- періодичне відвідування сім'ї (особи) після завершення основного супроводу.

8. Інші заходи:

- допомога в оформленні документів;
- перенаправлення до інших надавачів соціальних послуг;
- організація груп взаємодопомоги;
- ведення документації.

Розділ 4.

Комплексні соціальні послуги для постраждалих від ВНП згідно з останньою редакцією IMAS 13.10

Згідно з останньою редакцією IMAS 13.10 «Допомога постраждалим» (2023 рік), соціальний супровід постраждалих від ВНП поділяється на надання комплексних

соціальних послуг **безпосередньо постраждалим (Direct Victim) або тим, хто вижив (Survivor), та опосередковано постраждалим (Indirect Victim).**

4.1. Комплексні соціальні послуги безпосередньо постраждалим від ВНП

Термін «безпосередньо постраждалий» (Direct Victim) у документі IMAS 13.10 вживається щодо людей, які зазнали травм або загинули внаслідок нещасного випадку, спричиненого ВНП. Загиблі люди також можуть позначатися терміном «втрати» (Casualties).

Термін «людина, яка вижила» (Survivor) у IMAS 13.10 вживається щодо жінки, дівчини, хлопця або чоловіка, які отримали травми внаслідок нещасного випадку, спричиненого ВНП, і вижили²¹.

У стандарті зазначається, що термін «постраждалий» продовжує використовуватись у правових документах, коли мова йде про ширші групи постраждалих. Тому у подальшому ми будемо використовувати терміни «безпосередньо постраждала особа» і «ті, хто вижили» для груп людей, які постраждали внаслідок ВНП, але вижили.

▼ Використання термінів «постраждалі» та «ті, хто вижили»

Для фахівців соціальної служби важливо розуміти та відповідно вживати терміни «постраждалі» та «ті, хто вижили», особливо у контексті роботи з особами, які зазнали впливу ВНП.

- 1. Постраждалі.** Цей термін має широке охоплення і може включати людей, які безпосередньо постраждали внаслідок дії ВНП, а також тих, хто опосередковано зазнав наслідків (наприклад діти, які втратили батька внаслідок нещасного випадку). У соціальному контексті «постраждалі» може вживатися щодо людей, які потребують допомоги через пережиті травматичні події.
- 2. Людина, яка вижила.** Цей термін зазвичай вказує на людину, яка фізично або психологічно постраждала в результаті нещасного випадку, але вижила. У соціальному контексті термін «людина, яка вижила» може акцентувати

²¹ IMAS 13.10 «Допомога постраждалим». Розділ 3. Терміни, визначення і скорочення.

на позитивних аспектах відновлення й реабілітації, підкреслюючи активність і стійкість такої людини.

Рекомендації для фахівців соціальної служби:

- 1. Самоідентифікація.** Звертайте увагу на те, як людина ідентифікує себе – як постраждала чи як та, що вижила. Важливо поважати цей вибір та вживати той термін, якому віддає перевагу сама людина.
- 2. Гуманітарний підхід.** Під час надання допомоги акцентуйте увагу на потребах, бажаннях, правах та досвіді людини.
- 3. Залучення до процесу.** Залучайте постраждалих або тих, хто вижив, до процесу планування та надання допомоги з огляду на їхній досвід, силу та бачення.

Робота з людьми, які зазнали наслідків дії ВВП, вимагає чутливості, емпатії та глибокого розуміння специфіки їхнього становища. Тому правильне вживання термінів «постраждалих» і «той, хто вижив» може значною мірою полегшити процес допомоги та відновлення.

▼ Напрями соціального супроводу людей, які безпосередньо постраждали від ВВП

Можна виділити такі напрями соціального супроводу людей, які безпосередньо постраждали від ВВП:

- 1. Супровід у процесі відновлення/ оформлення документів:**
 - допомога у взаємодії з органами соціального захисту під час оформлення статусу «особа з інвалідністю» або інших соціальних статусів;
 - консультативний супровід у процесі оформлення необхідних документів;
 - видача спеціалізованих посвідчень, що підтверджують статус і права особи.
- 2. Супровід у процесі лікування та реабілітації:**
 - допомога у розробці та реалізації індивідуальних планів реабілітації з метою фізичного і психологічного відновлення;
 - забезпечення доступу до допоміжних засобів реабілітації та медичних послуг;
 - взаємодія з реабілітаційними закладами та іншими медичними установами.

3. Фінансова підтримка:

- допомога в отриманні соціальних пільг, інших видів матеріальної підтримки;
- допомога у залученні тимчасової фінансової допомоги.

4. Психосоціальна підтримка:

- психологічна підтримка та групові заняття для адаптації до нових життєвих обставин після травматичного досвіду;
- організація та участь у групах самопомоги, де можливий обмін досвідом і взаємодія з однодумцями.

5. Інформаційна та освітня підтримка:

- надання інформаційних матеріалів про права, можливості та перспективи людей, які постраждали від ВЗВ;
- залучення до освітніх програм, що спрямовані на розширення компетенцій та професійних можливостей.

6. Супровід під час працевлаштування та на робочому місці:

- допомога у пошуку роботи або професійної перепідготовки відповідно до нових фізичних і психологічних потреб людини.

▼ Допомога безпосередньо постраждалим від ВВП у контексті інвалідності

ООН вважає допомогу людям з інвалідністю, постраждалим від ВВП, інтегральною частиною діяльності, пов'язаною із їхнім доглядом, реабілітацією та реінтеграцією. Проблеми постраждалих від ВВП схожі на ті, з якими стикаються інші люди з функціональними порушеннями та інвалідністю. Допомога постраждалим не вимагає розробки нових видів допомоги та послуг, але потребує забезпечення того, щоб існуючі системи охорони здоров'я та соціального обслуговування, програми реабілітації, законодавчі та політичні рамки адекватно задовольняли потреби всіх громадян, включаючи постраждалих від ВВП. Однак це вимагає надання пріоритету системам охорони здоров'я та реабілітації в регіонах України, де є заміновані площі, що наразі складають близько 30% загальної території країни.

▼ Мінно-вибухові травми та їх наслідки

Унаслідок дії ВНП можуть виникати різноманітні травми та порушення. Зазначимо декілька типів травм і пов'язаних із ними ситуацій, які можуть статися:

1. Травми від ускладнень вибуху:
 - проникаючі травми: уламки і шрапнель можуть проникнути в тіло, спричиняючи важкі поранення;
 - травматичні ампутації: втрата кінцівки або частини тіла від прямого вибуху.
2. Термічні травми:
 - опіки від вибуху, які можуть мати різні ступені тяжкості.
3. Травми від ударної хвилі:
 - ушкодження внутрішніх органів;
 - порушення слуху через інтенсивний шум під час вибуху.
4. Психологічні травми:
 - посттравматичний стресовий розлад або інші психологічні наслідки.
5. Довготривалі наслідки:
 - хронічний біль, порушення функцій організму.
6. Інфекційні ускладнення:
 - інфекції, що розвиваються внаслідок інфікування через незахищені або пошкоджені тканини.

Травми, отримані в результаті вибуху ВНП, можуть призвести до отримання інвалідності.

▼ Збір інформації про постраждалих від ВНП

В Україні, де війна змусила велику кількість людей стикатися з ризиками ВНП, зокрема на деокупованих та окупованих територіях, збір актуальної інформації про постраждалих стає життєво важливим. Ця інформація допомагає правильно розподіляти обмежені ресурси для ефективного реагування на потреби постраждалих.

Додатково до глобальних заходів, таких як упровадження стандартів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, World Health Organization) для спостереження травм від мін, Україна взяла на себе ініціативу

створення інтерактивної карти інцидентів. Вона була розроблена Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України спільно з GICHD та Центром протимінної діяльності Державної спеціальної служби транспорту під загальною координацією Міністерства оборони України і стала першим кроком до систематичного збирання, зберігання й аналізу даних про тих, хто постраждав від ВНП.

Ця карта є важливим інструментом, який дозволяє не тільки відстежувати нові випадки травмувань, а й оцінювати потреби постраждалих, планувати програми допомоги, мобілізувати ресурси та інтегрувати дані про мінно-вибухові травми в загальнодержавні системи охорони здоров'я та соціальної допомоги. На жаль, через відсутність доступу до деяких районів країни існують випадки, коли повні дані про потерпілих важко отримати, що підкреслює нагальність подальшого розвитку та адаптації систем збору даних в умовах війни.

▼ Українське правове поле з питань встановлення інвалідності безпосередньо постраждалим від ВНП

Через травми внаслідок дії ВНП українці можуть отримати статус «особа з інвалідністю». Цивільні особи можуть отримати такі статуси: «особа з інвалідністю внаслідок війни» та «особа з інвалідністю, постраждала внаслідок дії вибухонебезпечних предметів».

Для оформлення статусу особи з інвалідністю, потрібні такі документи:

- заповнена форма направлення, підписана головою лікарсько-консультативної комісії, членами комісії та завірена печаткою лікувального закладу (форма 088/о, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14.02.2012 р. № 110);
- паспорт та його копія;
- медична карта амбулаторного хворого (амбулаторна книжка – форма 025/о, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14.02.2012 р. № 110);
- трудова книжка та її копія, завірена спеціалістами відділу кадрів з останнього місця роботи або нотаріусом;

- оригінали всіх документів, які вписані у форму 088/о.

Комісія оглядає заявника впродовж п'яти робочих днів із дня надходження направлення лікарсько-консультативної комісії та ухвалює рішення щодо надання чи ненадання статусу особи з інвалідністю. Викладена вище процедура отримання статусу особи з інвалідністю врегульована законами, зокрема «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»²² та «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»²³. Внесено зміни до Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»²⁴, згідно з якими люди, які отримали інвалідність внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння, зокрема з 24.02.2022 року – «на території проведення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України», належать до людей з інвалідністю внаслідок війни. Згідно з цим законом, до людей з інвалідністю внаслідок війни також можуть бути віднесені військовослужбовці, які отримали травму від ВВП.

Відповідно до Закону України «Про протимінну діяльність в Україні»²⁵, цивільні особи, які постраждали внаслідок дії ВВП, мають право на отримання інвалідності як «постраждали внаслідок дії вибухонебезпечних предметів». МСЕК встановлює причину інвалідності на підставі витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань про відкриття кримінального провадження стосовно факту одержання постраждалою особою поранення чи інших ушкоджень здоров'я від вибухонебезпечних предметів.

Пунктом 12 Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317²⁶, визначено, що причинний зв'язок інвалідності колишніх військовослужбовців з перебуванням на фронті або з виконанням ними інших

обов'язків військової служби встановлюється на підставі документів, виданих військово-лікувальними закладами, а також інших документів, що підтверджують факт отримання поранення.

Порядок встановлення причинного зв'язку поранення, контузії, каліцтва тощо визначений Положенням про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженим Наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 р. № 402²⁷.

▼ Соціальний супровід безпосередньо постраждалих згідно зі статусом

В Україні існує кілька груп статусів, що визначають особливості соціального супроводу, допомоги та підтримки, які відповідні особи можуть отримати від держави та громадських структур. Визначення цих статусів допомагає ефективно організувати систему допомоги, ресурси якої, на жаль, часто обмежені в умовах війни. Однак важливо зазначити, що кожна з цих груп вимагає індивідуального підходу через специфіку травм і потреб.

Постраждалих від ВВП можна поділити на три групи:

- 1) особа, яка отримала статус «особа з інвалідністю»;
- 2) особа, яка не отримала статус «особа з інвалідністю»;
- 3) особа, яка перебуває у процесі отримання статусу «особа з інвалідністю».

Особливості соціального супроводу, допомоги та підтримки, які відповідні особи можуть отримати від держави, залежать від того, до якої групи постраждалих від ВВП належать ці особи.

1. Особа, яка отримала статус «особа з інвалідністю, постраждала внаслідок дії ВВП»:
 - видача спеціалізованих посвідчень, що підтверджують статус і права особи;

²² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

²³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

²⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

²⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>

²⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF#Text>

²⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>

- призначення пільг, включаючи проїзд у громадському транспорті, ліки, оплату комунальних послуг та інші соціальні пільги;
 - розробка та реалізація індивідуальних планів реабілітації;
 - фінансова підтримка та інші види матеріальної допомоги;
 - доступ до програм зайнятості та професійної перепідготовки;
 - організація психологічного супроводу, групових занять та терапій;
 - забезпечення спеціалізованими засобами реабілітації, такими як протези, крісла колісні та ін.
2. Особа, яка не отримала статус «особа з інвалідністю», але постраждала внаслідок дії ВНП:
- надання консультативної допомоги щодо можливості отримання статусу «особа з інвалідністю»;
 - допомога у взаємодії з медичними та соціальними установами під час оцінювання стану здоров'я та реабілітації;
 - розробка рекомендацій для індивідуальних планів реабілітації;
 - допомога у залученні фінансової підтримки та ресурсів для періоду відновлення;
 - психологічна підтримка та доступ до групових сесій;
 - взаємодія з ГО та благодійниками для додаткової підтримки.
3. Особа, яка перебуває у процесі отримання статусу «особа з інвалідністю» через наслідки поранень від ВНП:
- проведення консультативних сесій для спрощення процесу отримання статусу;
 - допомога у підготовці всіх необхідних документів та збиранні медичної документації;
 - розробка та реалізація індивідуальних планів реабілітації;
 - підтримка в забезпеченні доступу до медичних послуг та реабілітаційних заходів;
 - організація психологічної підтримки на різних етапах отримання статусу;
 - взаємодія з ГО для забезпечення додаткової підтримки та ресурсів.

▼ Реабілітаційні послуги постраждалим від ВНП. Досягнення і виклики в Україні

Реабілітація, включаючи фізичну терапію, протезування та допоміжні засоби, є ключовим аспектом допомоги постраждалим від ВНП. Для багатьох таких постраждалих відновлення фізичного здоров'я допомагає повернутися до повноцінного життя в суспільстві. Для підтримки фізичного благополуччя постраждалих необхідно забезпечити їм доступ до послуг з реабілітації, протезування та допоміжних засобів реабілітації.

В Україні права людей з інвалідністю та постраждалих від ВНП захищені державою. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» передбачає безкоштовні реабілітаційні послуги для таких людей. На державному рівні також розроблено ряд програм та ініціатив, щоб гарантувати якість і доступність цих послуг.

Державна програма реабілітації. Постановою Кабінету Міністрів України від 08.12.2006 р. № 1686 затверджено Державну типову програму реабілітації людей з інвалідністю²⁸. Ця програма містить перелік реабілітаційних послуг, допоміжних засобів та виробів медичного призначення.

Базовий перелік заходів з реабілітації у сфері охорони здоров'я. Визначений Державним типовим планом реабілітації осіб з обмеженнями повсякденного функціонування, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1462²⁹, цей перелік містить послуги з фізичної та реабілітаційної медицини, фізичної терапії, ерготерапії та ін.

Для ефективного протезування, ортезування та забезпечення допоміжними засобами реабілітації постраждалих від ВНП в Україні існує потреба у розвитку спеціалізованих центрів та покращенні роботи існуючих закладів, які надають послуги з реабілітації.

Україна має певні досягнення в реалізації проектів з реабілітації постраждалих від ВНП.

Відкриваються реабілітаційні центри/відділення при медичних закладах. Існує розгалужена система закладів охорони здоров'я, де надається медична допомога.

²⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF#Text>

²⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1462-2022-%D0%BF#Text>

Держава гарантує низку послуг і засобів для реабілітації, але наявні певні виклики через стрімке зростання кількості постраждалих внаслідок війни. Це стосується, зокрема, недостатньої доступності реабілітаційних послуг, потреби у більшій кількості спеціалізованих центрів, а також підготовки кваліфікованих спеціалістів.

Для ефективного забезпечення потреб постраждалих від ВВП в Україні необхідно:

1. Збільшити кількість підготовлених спеціалістів з реабілітації.
2. Забезпечити надання реабілітаційних послуг на місцевому рівні, якщо це можливо в умовах війни, або забезпечити постраждалих соціальною послугою транспортування (послугою соціального таксі).
3. Активізувати співпрацю між усіма зацікавленими сторонами для підвищення якості допомоги та розширення її обсягу.

▼ Психологічна підтримка постраждалих від ВВП. Ситуація в Україні та шляхи вдосконалення

Психологічна підтримка людей, які зазнали дії ВВП в Україні, є частиною ширшої структури послуг з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, спрямованих на тих, хто постраждав внаслідок війни у країні. Метою психологічної реабілітації є забезпечення психічного благополуччя та якості життя, а також профілактика різних психічних розладів. Відповідно до даних Державної служби з надзвичайних ситуацій, Україна – одна з найбільш замінованих країн світу, і це актуалізує потребу у спеціалізованій підтримці тих, хто вижив. На основі психологічної діагностики визначається рівень допомоги, який потребує особа, від соціально-психологічного супроводу до комплексної медико-психологічної реабілітації. В Україні упроваджуються декілька проектів і програм, спрямованих на допомогу особам, постраждалим від ВВП.

Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Ця програма ініційована першою леді України у 2022 році³⁰ з метою створення української моделі системи психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, яка втілює найкращі світові й національні практики.

Товариство Червоного Хреста України здійснює заходи психосоціальної підтримки з 2014 року. Ці заходи були ініційовані у зв'язку з початком збройного конфлікту в Україні, коли потреба у психосоціальній підтримці населення значно зросла. У рамках цієї ініціативи проводяться інформаційні сесії щодо ризиків ВВП, а також заходи з психосоціальної підтримки для дітей і дорослих.

Проект «Психосоціальна підтримка в Україні» (PRO_MentalHealth)

започаткований Фондом міжнародної солідарності (Республіка Польща) у відповідь на зростаючі потреби населення України у психологічній та соціальній підтримці для подолання негативних наслідків війни. Цей проект спрямований на надання психосоціальної допомоги ветеранам війни, а також цивільним особам, які пережили травматичний досвід.

Проект «Безпечний простір: комплексна психосоціальна підтримка українських шкіл в умовах війни»

організований Державною службою якості освіти України спільно з Міністерством освіти і науки України та іншими партнерами.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) та його партнери працюють на місцях в Україні та в сусідніх країнах, надаючи дітям та їхнім сім'ям гуманітарну допомогу, зокрема підтримку у сфері захисту дітей, водопостачання та санітарії, охорони здоров'я, харчування й освіти. **Програма розвитку ООН (ПРООН)** протягом 2022–2023 років підтримала українські НУО, ГО, благодійні організації та громадські спілки через грантові конкурси, метою яких є підсилення спроможностей громад, постраждалих від ВВП.

У 2022 році **ВООЗ** розпочала координувати зусилля щодо розширення послуг з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки у регіонах України. Запущено кілька гарячих ліній для надання психологічної допомоги українцям, які постраждали від війни, за підтримки Євросоюзу, ПРООН та Національної психологічної асоціації України.

Отже, реакція на психологічні потреби тих, хто постраждав унаслідок дії вибухонебезпечних предметів в Україні,

³⁰ <https://www.kmu.gov.ua/news/ofis-pershoyi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskayut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki>

здається інтегрованою в широку гуманітарну структуру. Згадані ініціативи відображають спільні зусилля різних сторін – державних, громадських і міжнародних. Хоча в деяких спільнотах, постраждалих від ВВП, було досягнуто прогрес, ця сфера досі не отримала належної уваги або ресурсів для задоволення потреб постраждалих. Виклик для України полягає в посиленні національної та місцевих спроможностей у цій сфері із залученням усіх зацікавлених сторін, включаючи відповідні міністерства, медичних фахівців з відновлення після травм, учених, відповідні міжнародні та регіональні організації, а також неприбуткові організації та агентства, які працюють з іншими вразливими групами.

До того ж зусилля з надання психологічної та соціальної підтримки мають ґрунтуватися на тому факті, що постраждали від ВВП самі є ресурсами; цих людей слід розглядати як конструктивних партнерів у програмах. Консультанти, які самі пережили психологічне травмування, зацікавлені у допомозі іншим зі схожими труднощами.

▼ Соціальна та економічна інклюзія постраждалих від ВВП

Під час війни завдання соціального та економічного залучення людей, які постраждали від ВВП, стає особливо актуальним і водночас не легким для реалізації. Війна ускладнює упровадження державних програм, спрямованих на підтримку та реінтеграцію постраждалих. Наразі зусилля зосереджені на активізації процесів освіти, розвитку місцевої інфраструктури та створенні нових робочих місць у безпечніших районах. Водночас також ускладнено доступ до навчальних курсів та ініціатив у сфері мікрокредитування. Економічне благополуччя потерпілих залежить від швидкості завершення війни.

Україна прагне забезпечити стабільність і підтримку громадам, які постраждали від ВВП. Основні цілі – не тільки допомогти окремим постраждалим, а й сприяти загальному відновленню та розвитку областей, які найбільше постраждали внаслідок війни.

Збільшення обізнаності суспільства щодо потреб людей з інвалідністю та

постраждалих від ВВП може допомогти забезпечити підтримку спільноти. Інформаційні кампанії, тренінги й освітні програми можуть змінити ставлення суспільства до таких людей, підсилити повагу до їхніх прав та підвищити можливості.

Соціальна участь та економічне залучення тісно пов'язані з іншими напрямками роботи. Важливо, щоб у центрі цього процесу перебували самі постраждалі, їхні потреби та пріоритети.

Розглянемо, чому є важливою соціальна та економічна інклюзія.

▼ Соціальна інклюзія:

Підвищення самооцінки та самореалізація.

Кожна людина має потребу відчувати свою цінність, розвиватися та досягати своїх цілей.

Профілактика й подолання депресії та розпаду сім'ї. Соціальна інтеграція сприяє психологічному комфорту та зміцненню сімейних зв'язків.

Участь у всіх аспектах громадського життя. Це допомагає зменшити ізоляцію та стигми, дозволяючи людям відчувати себе повноцінними членами суспільства.

▼ Економічна інклюзія:

Розвиток або оновлення професійних навичок. У сучасному світі з неперервними змінами невід'ємною частиною успіху є постійне навчання та адаптація.

Заробляти на життя та допомагати у сімейному забезпеченні. Це дозволяє не тільки підтримувати себе, а й зміцнювати свій статус у сім'ї та спільноті.

Бути визнаними як члени громади, які роблять свій внесок у її життя. Коли люди відчують, що роблять внесок в економічне життя громади, це підвищує їхню самооцінку та соціальний статус.

Отже, соціальна й економічна інклюзія не лише зміцнюють особисту ідентичність і добробут особи, а й сприяють більш гармонійному розвитку суспільства загалом.

▼ Аспекти соціальної інклюзії:

Освіта й інформування

Освіта є потужним інструментом для сприяння інклюзії та подолання бар'єрів. У громадах можна започаткувати кампанії з підвищення обізнаності, щоб розвіяти міфи, пов'язані з інвалідністю, акцентуючи увагу на здатностях та потенціалі постраждалих людей. Це створює середовище прийняття, де суспільство бачить людей з інвалідністю як цінних учасників, а не просто як отримувачів допомоги.

Більше того, інтеграція знань про інвалідність у шкільні програми може формувати позитивне ставлення у молодших поколіннях, створюючи інклюзивне майбутнє. Такі програми повинні акцентувати на важливості розуміння та співпраці.

Зайнятість та економічна участь

Економічна незалежність часто пов'язана з самооцінкою та суспільним прийняттям. Можна започаткувати проекти, що організують професійне навчання, адаптоване до здібностей та інтересів постраждалих від ВВП та інших людей з інвалідністю. Також можна сприяти співпраці з місцевими підприємствами для створення можливостей зайнятості. Місцева влада може відігравати ключову роль, заохочуючи підприємства, які наймають людей з інвалідністю та гарантують їм справедливі можливості для економічної участі.

Залучення громади

Можна організовувати заходи у громаді, такі як майстер-класи, культурні заходи та спортивні змагання, для залучення постраждалих від ВВП та людей з інвалідністю. Ці заходи не тільки надають таким особам платформу для демонстрації своїх талантів, а й прокладають шлях для суспільної інтеграції.

На завершення, соціальна участь є багатогранною та ширшою за просте надання фізичної допомоги. Вона вимагає комплексних зусиль як на індивідуальному й сімейному рівнях, так і на рівні спільноти. Створюючи середовище, в якому за пріоритети обрано прийняття та інклюзивність, ми можемо прокласти шлях до

суспільства, де кожен може вести повноцінне життя, незалежно від своїх фізичних можливостей.

▼ Гуманітарне розмінування та стратегія України у вирішенні соціально-економічних потреб суспільства у цій сфері

Гуманітарне розмінування відіграє важливу роль у створенні безпечного середовища для людей, які постраждали від ВВП. Ця діяльність важлива не лише для забезпечення проживання, а й як частина системи соціальної підтримки. Взаємодія з постраждалими спільнотами дозволяє краще розуміти їхні потреби, своєю чергою надаючи інформацію про безпечне поведіння з ВВП. Психосоціальна підтримка, насамперед психологічні консультації та програми підтримки, допомагає постраждалим і їхнім сім'ям адаптуватися до нових обставин. Програми реабілітації, економічної підтримки й освіти допомагають людям повернутися до нормального життя і забезпечують можливість працевлаштування. Гуманітарне розмінування сприяє не лише безпеці, а й економічному добробуту як самих громад, так і їхніх мешканців; створенню умов, щоб стимулювати людей повертатися додому.

Унаслідок дії ВВП постраждала велика кількість цивільних, що спричинює необхідність їхньої інтенсивної соціальної підтримки, реабілітації та інших заходів допомоги. Гуманітарне розмінування в Україні – це не лише про технічний процес очищення території, а й про створення умов для повернення людей до нормального, безпечного життя, тому у країні активізуються зусилля для розробки Національної стратегії протимінної діяльності. Створена Міжвідомча робоча група з гуманітарного розмінування для розробки зазначеної стратегії. Ця група охоплює всі державні установи, пов'язані з гуманітарним розмінуванням. Національний орган з питань протимінної діяльності схвалив цю ініціативу, підкресливши її важливість як ключового документа, згідно з яким формуватиметься політика з гуманітарного розмінування в найближчі роки.

4.2. Комплексні соціальні послуги опосередковано постраждалим від ВНП

Опосередковано постраждали — це члени сімей безпосередньо постраждалих від ВНП, а також люди або громади, які зазнали впливу ВНП. Серед них можуть бути діти-сироти, члени неповних сімей, а також інші особи, які потребують соціального супроводу, що має на меті надати їм всеосяжну допомогу як особам, котрі опинились у СЖО.

Соціальна допомога опосередковано постраждалим від ВНП відіграє ключову роль у підтримці та реінтеграції таких людей, сімей та громад.

Комплексний соціальний супровід опосередковано постраждалих людей охоплює низку напрямів і заходів:

1. Психосоціальна підтримка:
 - діагностика ситуації для визначення індивідуальних потреб постраждалих;
 - проведення групових та індивідуальних сеансів психотерапії, що сприяють відновленню психоемоційного стану;
 - організація груп підтримки для обміну досвідом, де учасники можуть ділитися своїми переживаннями та шукати шляхи подолання травм.
2. Юридична допомога:
 - консультування щодо різних правових питань – від отримання компенсацій і страхування до прав власності й інших ситуацій, пов'язаних з травмуючими подіями;
 - сприяння у вирішенні юридичних питань, пов'язаних, наприклад, із втратою рідних, та взаємодія з правоохоронними органами.

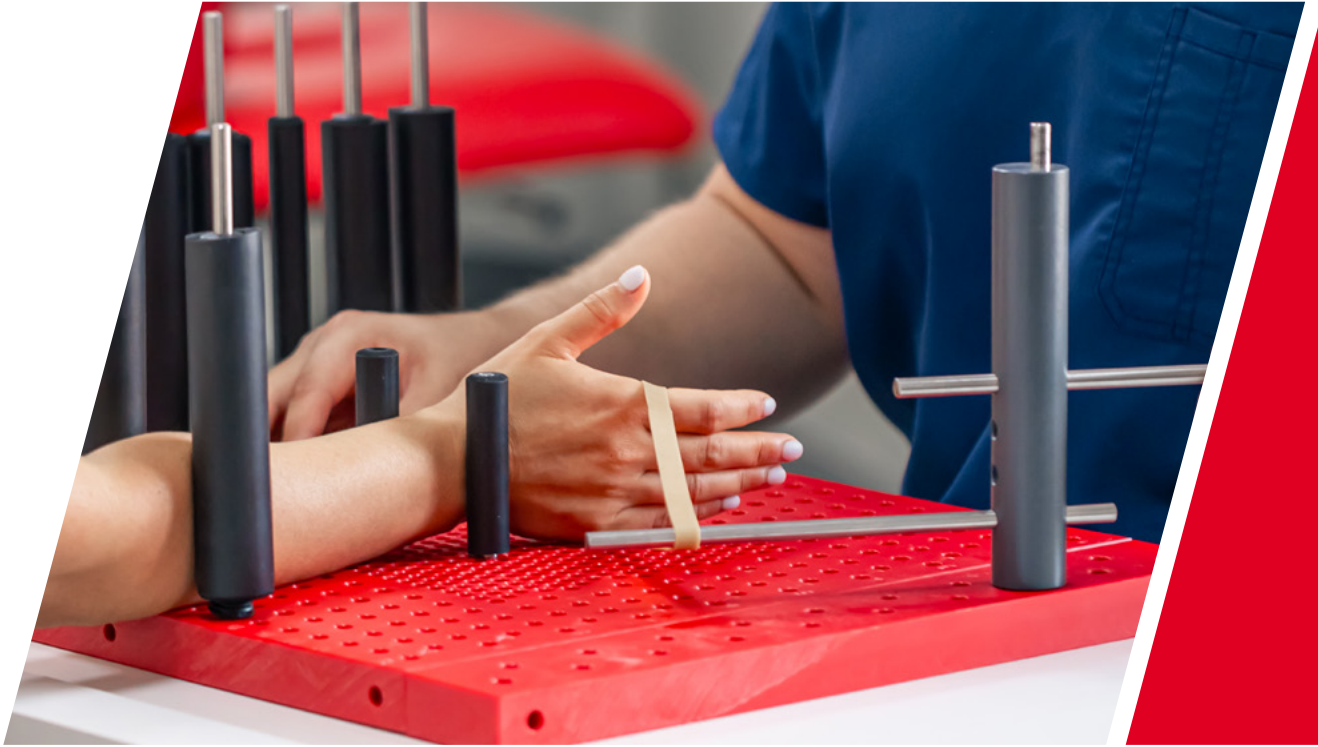
3. Соціально-економічна підтримка:
 - надання фінансової допомоги та підтримки у забезпеченні належних житлових умов;
 - допомога в отриманні соціальних виплат, стипендій для дітей-сиріт, а також у знаходженні роботи, зокрема надання пріоритетного права при прийомі на роботу для членів неповних сімей, постраждалих від ВНП.
4. Освітні програми:
 - організація освітніх заходів для дітей та молоді, що дозволяє їм продовжувати освіту в умовах неперервної навчальної діяльності;
 - професійна перепідготовка та курси підвищення кваліфікації для дорослих, що сприяють їх інтеграції у ринок праці.
5. Робота у громаді:
 - організація зустрічей, семінарів та конференцій для аналізу й обговорення викликів, з якими зіштовхуються постраждалі;
 - розробка та реалізація волонтерських і благодійних ініціатив для забезпечення мережі взаємодопомоги.

Реалізація такого комплексного супроводу вимагає координованої співпраці між різними державними та недержавними організаціями, а також активної участі місцевих громад. Такий інтегрований підхід забезпечує найефективнішу допомогу та підтримку тим, хто її найбільше потребує.

Список використаних джерел

- Victim assistance in mine action 13.10 / International Mine Action Standards. Latest publication: 17 January 2023
https://www.mineactionstandards.org/standards/13-10/#_Amendment_record_
- Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення: ратифіковано Законом України від 18.05.2005 р. № 2566-IV (2566-15)
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text
- Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невивіркову дію: Конвенція від 10.10.1980 р. № 995_266, станом на від 15.06.2004 р.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266#Text
- Конвенція про права осіб з інвалідністю: Конвенція від 13.12.2006 р. № 995_g71. Дата набрання чинності для України: 06.03.2010 р.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
- Project Building Ukrainian Humanitarian Mine Action Capacity. Organization for Security and Co-operation in Europe.
<https://salw.osce.org/Projects/ViewPage/3200349-building-ukrainian-humanitarian-mine-action-capacity>
- Hartley, A., Pechera, L., & Logie, S. (2023). IMAS: An Overview of New and Amended Standards. *The Journal of Conventional Weapons Destruction*, 27, 2.
<https://www.jmu.edu/news/cisr/2023/06/272/02-272-logie.shtml>
- Sampson, E., & Granados, S. (2023). Ukraine is now the most mined country. It will take decades to make safe. *The Washington Post*, July 22.
<https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/22/ukraine-is-now-most-mined-country-it-will-take-decades-make-safe/>
- Еванс Р., Седдон Б., Чарапіч Й. Вибухові боеприпаси: посібник для України / GICHD. 2-ге вид. Київ: ВД «Професіонал», 2023. 224 с.
<https://www.gichd.org/publications-resources/publications/explosive-ordnance-guide-for-ukraine/>
- Cluster Munition Monitor 2023. (2023). Landmine & Cluster Munition Monitor.
<http://www.the-monitor.org/en-gb/reports/2023/cluster-munition-monitor-2023/major-findings.aspx>
- Hottentot, E. (2014). Victim assistance in the context of mines and explosive remnants of war. Handicap International.
https://www.hi.org/sn_uploads/document/PP_VictimAssistance.pdf
- Victim Assistance in the Context of the AP Mine Ban Convention. (2008). Implementation Support Unit of the Anti-Personnel Mine Ban Convention. Geneva International Centre for Humanitarian Demining.
<https://www.gichd.org/fileadmin/uploads/gichd/Media/GICHD-resources/rec-documents/VA-GuidetoUnderstanding-Nov2008-en.pdf>
- Оцінка потреб дітей, які постраждали від мін або вибухонебезпечних залишків війни. Данська Рада у справах біженців – Данська Група з розмінування (DRC-DDG) в Україні, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ). 2019.
https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.unicef.org/ukraine/en/media/2266/file/mine_victim_assistance_ukr_web.pdf&ved=2ahUKewiew43Y3vqBAXWV_7sIHdScBblQFnoECB8QAQ&usq=AOvVaw12Y9wg6wDj74N_G533f8ca

13. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2018 р. № 2642-VIII, станом на 06.05.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
14. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII, станом на 27.04.2022 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
15. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII, станом на 21.07.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
16. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII, станом на 29.07.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>
17. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV, станом на 01.05.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
18. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII, станом на 02.12.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
19. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317, станом на 11.07.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF#Text>
20. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 р. № 402, станом на 25.08.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>
21. Про затвердження Державної типової програми реабілітації осіб з інвалідністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2006 р. № 1686, станом на 01.01.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF#Text>
22. Деякі питання організації реабілітації у сфері охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1462, 2022 станом на 12.12.2023 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1462-2022-%D0%BF#Text>
23. Про затвердження Державного стандарту соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами: Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.12.2018 р. № 1901
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19#Text>
24. Про затвердження Порядку ведення обліку операторів протимінної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 р. № 1150
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2021-%D0%BF#Text>

МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО НАДАННЯ КОМПЛЕКСНИХ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПОСТРАЖДАЛИМ
ВІД ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ
У ГРОМАДАХ